

obale i o papinskim konzulatima u Istri i Dalmaciji tijekom 19. stoljeća) napisan je na temelju konzularne korespondencije papinskih konzula koja se čuva u Državnom arhivu Italije u Rimu, Intenzivna korespondencija Rima i istočnojadranske obale potvrđuje intenzivne veze koje su tijekom 19. stoljeća spajale dvije jadranske obale. Niz dokumenata o trgovini otkriva nam vrstu trgovine te podatke o samim trgovcima i njihovim brodovima.

“Prijedlog izgradnje splitskih lukobrana” rad je Duška Kečekmeta u kojem je opisana sudbina izgradnje splitskog lukobrana. Split je još u 17. i 18. stoljeću bio važna luka. Za unapređenje sigurnosti luke Split je desetljećima pokušavao izgraditi kvalitetan lukobran, međutim to se dogodilo tek 1881. zbog niza problema među kojima je i Austrijsko-Pruski rat.

“Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera” nslov je rada Stanka Piplovića u kojem se iznose podaci o austrijskom arhitektu Alfredu Kelleru koji je jedan dio svojeg opusa ostvario i u Dalmaciji, pri čemu je poštivao tradiciju dalmatinske arhitekture. Keller je autor projekata nekih hotela na dalmatinskoj obali, bolnica i jednoga urbanizacijskog plana Splita.

Stanko Piplović autor je i rada “Preobrazba Splita na razmeđu XIX. i XX. stoljeća” u kojem opisuje urbanistička, komunalna i graditeljska pitanja koja su određivala rast grada na prijelazu stoljeća. Posebno su važna svjedočanstva koja dokazuju da se upravo u to vrijeme u Splitu počela sustavno uređivati povijesna jezgra grada.

Ovi radovi pokazuju da se u dalmatinskoj historiografiji i dalje šire interesi za različite povijesne discipline. Članci iz povijesti medicine, demografske, intelektualne i urbane povijesti donose nove spoznaje koje upotpunjuju naše spoznaje o povijesti Dalmacije. Vjerujem da će i sljedeći brojevi Građe nastaviti s objavljivanjem ovako zanimljivih radova.

Robert Skenderović

Pravila društava 1845.-1945. Tematski vodič, Hrvatski državni arhiv, ur. Slavica PLEŠE, Obavijesna arhivska pomagala, Zagreb 2000., 333 str.

Pojava arhivskih pomagala važan je događaj za arhivistiku, ali i za sve istraživače arhivskoga gradiva. Njima se znatno skraćuje naporan put prekapanja obilnog, često razasutog materijala da bi se došlo do traženih podataka. Zato su vođići pomagala od velike vrijednosti.

U ovoj prigodi osvrnut ćemo se na vodič *Pravila društava* koji je uredila Slavica Pleše, a kako u njegovu uvodu piše nastao je dugogodišnjim radom većeg broja djelatnika Hrvatskoga državnoga arhiva (HDA) u Zagrebu (str. 17). Knjiga *Pravila društava 1845.-1945.* podijeljena je u sedam poglavlja. U predgovoru (7-16), koji je napisao ravnatelj HDA Josip Kolanović, donose se osnovni podaci o postanku društava i njihovom razvoju u različitim državnopravnim uređenjima, definicijama djelovanja, pravnim odrednicima, klasifikacijama i načinu

izdavanja. Autor predgovora objašnjava genezu društava s posebnim osvrtom na djelovanje bratovština i cehova kao svojevrsnim pretečama suvremenih udruga.

Slijedi popis društava po mjestima, koji čini središnji dio vodiča (21-296). Mjesta su poredana abecednim redom od Alilovca do Županje, a u sklopu svakog mjesta kronološki se redaju društva po načelu godine osnivanja. U nekim slučajevima riječ je zapravo o godinama odobrenja rada društava što je naznačeno u uputama za korištenje gradiva, ali u samome popisu pravila ne ističe se ta razlika. Popisu pravila pridodana je i kratka lista društava "čije sjedište nikada nije bilo pod hrvatskom jurisdikcijom" (295-296). Riječ je ili o hrvatskim društvima u inozemstvu ili o stranim udruženjima koja su djelovala na hrvatskom tlu za vrijeme Austro-Ugarske ili monarhističke Jugoslavije. Uz naziv svakoga društva stoji još i naziv fonda u kojemu su pravila ili podaci o društvu, signatura fonda, način ispisa dokumenta i broj listova pravila. Najveći dio pravila društava nalazi se u arhivskim fondovima, a manji je iz sastava arhivske knjižnice. Istraživači imaju mogućnost da prilikom naručivanja pravila pronađu i dodatne obavijesti o djelovanju pojedinih društava.

Strože čitanje teksta donosi i određene kritičke primjedbe. Veći stupanj potpunosti bio bi postignut da je pri obradi uvršten veći broj fondova u sastavu HDA. Naime, nisu iskorišteni svi fondovi HDA pri sastavljanju pravila društava. Primjerice, spominje se samo jedan osobni fond, dok se drugi ne navode, iako i u njima ima potrebnih obavijesti. Značajan broj podataka o društvima nalazi se i u sklopu fonda Predsjedništva zemaljske vlade. Posao objavljivanja pravila društava bio bi možda cjelovitije izveden da su konzultirani i ostali hrvatski arhivi, no to bi zahtijevalo mnogo više vremena za istraživanje i složeniju koordinaciju rada. U tekstu ima, za ovakav tip stručne knjige, vjerojatno neizbježnih pogrešaka. Primjerice, pjevačko društvo u Petrinji zove se Slavulj, a ne Slavuj (140). Vidljivo je da pri spominjanju manjih naselja dolazi do zabune jer ona potpadaju pod pogrešne općine - npr. Đakovačka Satnica treba zapravo biti Valpovačka Satnica, a Josipovac Punitovački bi trebao biti Josipovac Valpovački.

Sve ove primjedbe ni u čemu ne umanjuju značajnu vrijednost ovih *Pravila društava* koja će biti dobrodošla svakom istraživaču.

Stjepan Matković

Hrvatska 1848. i 1849., zbornik radova, gl. ur. Mirko Valentić, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001., 378. str.

Često spominjana razdjelnica hrvatske povijesti i žarište hrvatske suvremenosti, revolucionarna 1848., dobro je istražena u historiografiji, no ipak bogata izvorna grada i njezina bolja dostupnost traže sve dorečeniji prikaz konteksta onodobnih događaja na mikrorazinama. U povodu sto i pedesete godišnjice događaja iz 1848., Hrvatski institut za povijest organizirao je znanstveni skup čiji se radovi objavljuju u ovom zborniku. Zbornik sadrži 25 izvornih znanstvenih radova.